

HERTZOGPRYSTOEKENNINGS VIR DRAMA: 1915 TOT 1971

deur

Beatrice Hendrina Jacoba Carstens
(née Van Niekerk)

Voorgelê ter vervulling van 'n deel van die vereistes vir die graad

DOCTOR LITTERARUM (AFRIKAANS)

in die Fakulteit

LETTERE EN WYSBEGEERTE
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

PROMOTOR

PROF. RÉNA PRETORIUS

Junie 2009

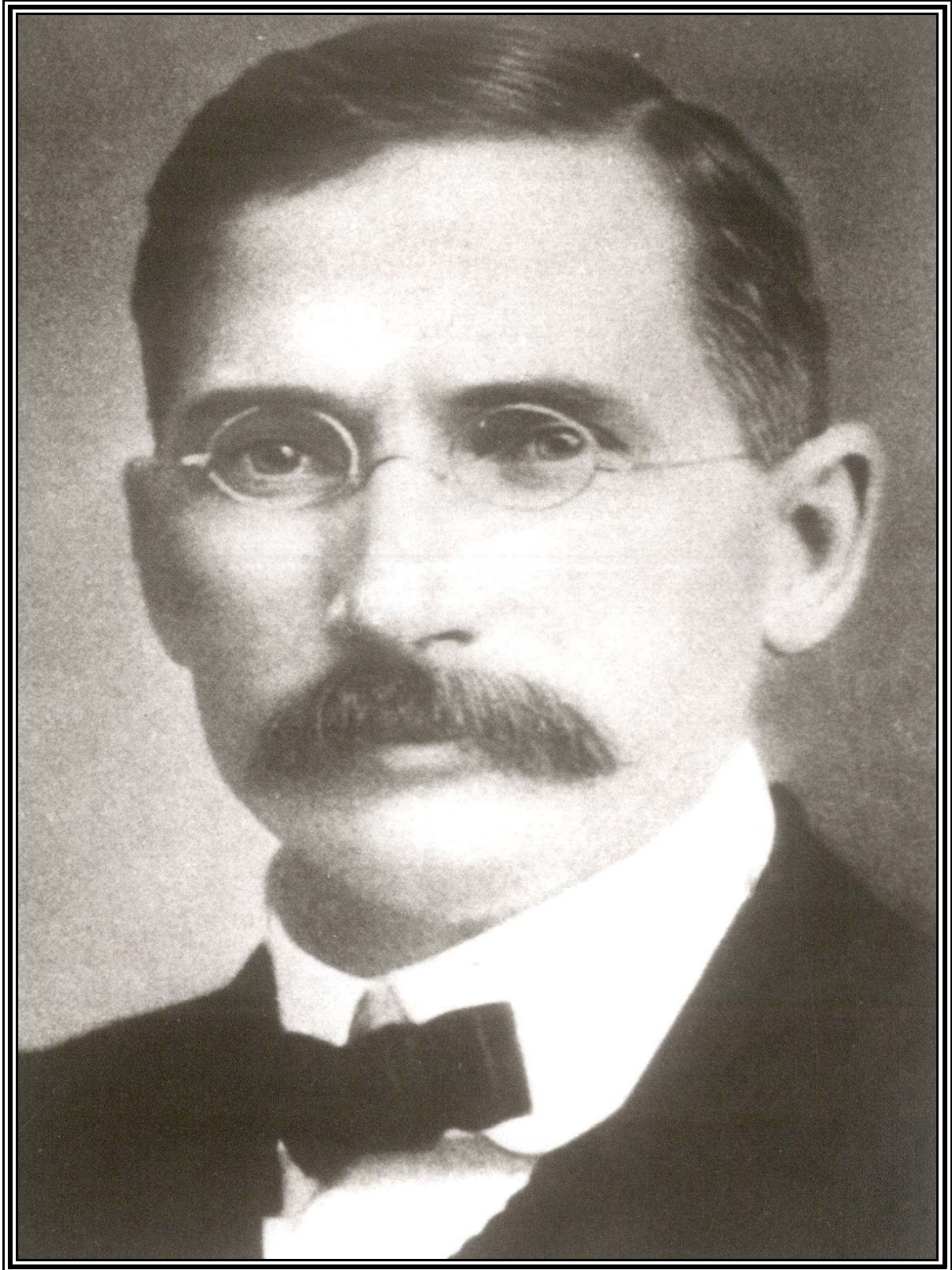
Opgedra aan my ouers,
my sussie,
my man
en my agtjarige seuntjie, Christiaan.

Jeffreysbaai
Junie 2009

Die dramatiese kuns is
“de edelste, mooiste en verhevenste vorm van de letterkunde”.

Uitspraak van generaal Hertzog op 6 Julie 1910 tydens die eerste jaarvergadering van
die *Zuid-Afrikaanse Akademie voor Taal, Letteren en Kunst*.

(ZAATLK 1911:58)

GENERAAL J.B.M. HERTZOG

Erelid van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns

Die dramaturg D.J. Opperman
in die voorportaal van
die Nico Malan-skouburg in Kaapstad.

Opperman het twee keer die Hertzogprys vir Drama ontvang:
in 1956 vir *Periandros van Korinthe*
en in 1969 vir *Voëlvry*.

(Foto: Dokumentasiesentrum, J.S. Gericke-biblioteek, Universiteit van Stellenbosch)

Alle foto's, tensy anders aangedui, kom uit die Argief van die
Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns
Argief vir Eietydse Aangeleenthede
Universiteit van die Vrystaat
Bloemfontein

INHOUDSOPGAWE

HOOFSTUK 1	VERANTWOORDING	1
HOOFSTUK 2	AGTERGROND	8
2.1	ALGEMENE UITSPRAKE EN PERSEPSIES OOR DIE HERTZOGPRYS	8
2.2	ONTSTAAN VAN DIE AKADEMIE EN DIE HERTZOGPRYS	14
2.2.1	ONTSTAAN VAN DIE AKADEMIE	14
2.2.2	ONTSTAAN VAN DIE HERTZOGPRYS – DIE HERTZOG-TAALFONDS	16
2.3	HOUDINGS TEENOOR DRAMA EN/OF TONEEL, ASOOK BETROKKENHEID DAARBY TYDENS DIE BEGINJARE VAN DIE AKADEMIE	25
2.4	DIE <i>KOMMISSIE VOOR TAAL EN LETTEREN</i>	39
2.4.1	INLEIDEND	39
2.4.2	WERKSAAMHEDE VAN DIE <i>KOMMISSIE VOOR TAAL EN LETTEREN</i> VOOR DIE INSTELLING VAN DIE HERTZOGPRYS	41
2.4.2.1	<i>Kommissie voor Taal en Letteren</i> 1910/1911	41
2.4.2.2	<i>Kommissie voor Taal en Letteren</i> 1911/1912	42
2.4.2.3	<i>Kommissie voor Taal en Letteren</i> 1912/1913	43
2.4.2.4	<i>Kommissie voor Taal en Letteren</i> 1913/1914	44
2.4.2.5	<i>Kommissie voor Taal en Letteren</i> 1914/1915	46
2.5	DRAMAS GEPUBLISEER TYDENS DIE BEGINJARE VAN DIE AKADEMIE	49
HOOFSTUK 3	DIE PERIODE 1915–1927	51
3.1	INLEIDEND	51
3.2	DIE HERTZOGPRYS EN TOEKENNINGS DEUR DIE <i>KOMMISSIE VOOR TAAL EN LETTEREN</i>	51
3.2.1	1915/1916	51
3.2.1.1	Die 1915/1916-Hertzogprys	51
3.2.1.2	<i>Kommissie voor Taal en Letteren</i> 1915/1916	54
3.2.2	1916/1917	56
3.2.2.1	Die 1916/1917-Hertzogprys	56
3.2.2.2	<i>Kommissie voor Taal en Letteren</i> 1916/1917	57
3.2.3	1917/1918	59
3.2.3.1	Die 1917/1918-Hertzogprys	59
3.2.3.2	<i>Kommissie voor Taal en Letteren</i> 1917/1918	62
3.2.4	1918/1919	63
3.2.4.1	Die 1918/1919-Hertzogprys	63

3.2.4.2	<i>Kommissie voor Taal en Letteren 1918/1919</i>	66
3.2.5	1919/1920	67
3.2.5.1	Die 1919/1920-Hertzogprys	67
3.2.5.2	Kommissie vir Taal en Lettere 1919/1920	75
3.2.6	1920/1921 en 1921/1922	76
3.2.6.1	Die 1920/1921- en 1921/1922-Hertzogprys	76
3.2.6.2	Kommissie vir Taal en Lettere 1920/1921 en 1921/1922	79
3.2.6.3	Voorstel om skenkingsakte te wysig	80
3.2.7	1922/1923	81
3.2.7.1	Die 1922/1923-Hertzogprys	81
3.2.7.2	Kommissie vir Taal en Lettere 1922/1923	88
3.2.8	1923/1924	88
3.2.8.1	Die 1923/1924-Hertzogprys	88
3.2.8.2	Kommissie vir Taal en Lettere 1923/1924	94
3.2.9	1924/1925	94
3.2.9.1	Die 1924/1925-Hertzogprys	94
3.2.9.2	Kommissie vir Taal en Lettere 1924/1925	101
3.2.10	1925/1926-HERTZOGPRYS	101
3.2.11	1926/1927-HERTZOGPRYS	114
3.3	SAMEVATTING: HERTZOGPRYSTOEKENNINGS 1915-1927	117
3.4	SAMEVATTING: HERTZOGPRYSTOEKENNINGSPROSEDURE 1915-1927	119
3.5	DIE 1927/1928-HERTZOGPRYSPROSEDUREVERANDERINGE	122
HOOFSTUK 4 DIE PERIODE 1928-1942		
4.1	INLEIDEND	127
4.2	DIE HERTZOGPRYS VIR DRAMA	127
4.2.1	DIE 1929-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	127
4.2.2	DIE 1932-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	134
4.2.3	DIE 1935-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	146
4.2.4	DIE 1938-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	167
4.2.4.1	Vooraf	167
4.2.4.2	1938-Hertzogprys vir Drama	171
4.2.5	DIE 1941-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	184
4.2.5.1	Vooraf	184
4.2.5.2	1941-Hertzogprys vir Drama	190
4.3	SAMEVATTING: DIE HERTZOGPRYS VIR DRAMA 1929-1941	214
4.4	SAMEVATTING: HERTZOGPRYSTOEKENNINGSPROSEDURE 1928-1942	215
4.5	DIE 1942/1943-HERTZOGPRYSPROSEDUREVERANDERINGE	217

4.5.1	AANLOOP	217
4.5.1.2	Hertzogprys as aanmoedigingsprys	217
4.5.1.2	Hertzogprys vir wetenskaplike publikasies	218
4.5.2	1942/1943-BESLUIE	221
HOOFSTUK 5 DIE PERIODE 1943-1961		225
5.1	INLEIDEND	225
5.2	DIE HERTZOGPRYS VIR DRAMA	225
5.2.1	DIE 1944-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	225
5.2.2	DIE 1948-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	234
5.2.2.1	Vooraf	234
5.2.2.2	1948-Hertzogprys vir Drama	241
5.2.3	DIE 1952-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	253
5.2.3.1	Vooraf	253
5.2.3.2	1952-Hertzogprys vir Drama	255
5.2.4	DIE 1956-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	286
5.2.4.1	Vooraf	286
5.2.4.2	1956-Hertzogprys vir Drama	300
5.2.5	DIE 1960-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	311
5.2.5.1	Vooraf	311
5.2.5.2	1960-Hertzogprys vir Drama	312
5.3	SAMEVATTING: DIE HERTZOGPRYS VIR DRAMA 1944-1960	324
5.4	SAMEVATTING: HERTZOGPRYSTOEKENINGSPROSEDURE 1944-1960	326
5.5	DIE 1960/1961-HERTZOGPRYSPROSEDUREVERANDERINGE	328
5.5.1	ONDERSOEKE EN AANBEVELINGS WAT GELEI HET TOT HERTZOGPRYSPROSEDUREVERANDERINGE	328
5.5.2	VIER PROSEDUREVERANDERINGE EN DIE AANLOOP TOT ELKEEN	329
5.5.2.1	Die geldwaarde van die Hertzogprys	330
5.5.2.2	Die verskillende afdelings van die Hertzogprys	330
5.5.2.3	Die beperking dat 'n skrywer nie meer as een keer met die Hertzogprys bekroon kon word in dieselfde literêre kategorie nie	332
5.5.2.4	“Afrikaansheid”	335
5.5.2.4.1	Die Erepenning en “Afrikaansheid”	335
5.5.2.4.2	Die Akademie en “Afrikaansheid”	335
5.6	AANMOEDIGINGSASPEK UIT HERTZOGPRYS DOMEIN VERWYDER ..	338
5.7	BENAMING VAN BEOORDELINGSKOMMISSIES VERANDER	340
5.8	BENAMING VAN FAKULTEIT VERANDER	340

5.9	AKADEMIE- EN FAKULTEITSTATUTE VERANDER	341
HOOFSTUK 6	DIE PERIODE 1962-1971	344
6.1	INLEIDEND	344
6.2	DIE 1963-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	344
6.3	1963/1964-HERTZOGPRYSPROSEDUREVERANDERINGE	356
6.3.1	DIE GELDWAARDE VAN DIE HERTZOGPRYS VERHOOG WEER EENS	356
6.3.2	KEURKOMITEES EN BREË KOMITEES	357
6.3.3	“SIMPATIEKGESINDE”-BEPALING VERVAL	358
6.4	FORMAAT VAN VERSLAE EN MOONTLIKHEID VAN PUBLIKASIE	359
6.5	DIE 1966-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	360
6.5.1	VOORAF	360
6.5.1.1	1964	360
6.5.1.2	1965	377
6.5.1.3	1966	387
6.5.2	DIE 1966-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	388
6.3	ALGEMENE BEGINSSELVERKLARING	436
6.4	KONSEPREGLEMENT WORD REGLEMENT	437
6.5	TOEKENNINGSPROSEDURE IN 1967	437
6.6	MOONTLIKE NUWE PROSEDURE	444
6.7	SKADUKANT VAN DIE AKADEMIE	447
6.7.1	PERSONEELVERANDERINGE	447
6.7.2	STATUTE EN AKADEMIERADE GEWETTIG	448
6.7.3	FAKULTEITE GEWETTIG	449
6.8	DIE GELDWAARDE VAN DIE HERTZOGPRYS VERLAAG	449
6.9	TOEKENNINGSPROSEDURE IN 1968	451
6.10	ONTSTAAN VAN DIE STAANDE LETTERKUNDIGE KOMMISSIE	457
6.11	DIE 1969-HERTZOGPRYS VIR DRAMA	462
6.12	RES VAN EERSTE STAANDE LETTERKUNDIGE KOMMISSIE SE TERMYN	476
6.12.1	1970	476
6.12.1.1	Prosedure	476
6.12.1.2	Lede van die Letterkundige Kommissie bedank	477
6.12.1.3	F.I.J. van Rensburg bedank	483
6.12.1.4	Hertzogpryssimposium	485
6.12.1.5	1970-Prosedurebesluite	489
6.12.2	1971	489
6.12.2.1	Veranderinge in die reglement van die Letterkundige Kommissie	489

6.12.2.2	Prosedure	490
6.12.2.3	Voorstel dat die Fakulteitsraad weer seggenskap het	491
6.12.2.4	Weer eens die algemene beginselverklaring	492
6.13	SAMEVATTING: 1962-1971	493
HOOFSTUK 7	DIE PERIODE 1972-2009	497
7.1	OORSIG	497
7.2	SKEMATIESE OORSIG: HERTZOGPRYSTOEKENNINGSJARE VIR DRAMA	498
7.3	VYF DRAMATURGE	499
7.4	SKEMATIESE OORSIG: HERTZOGPRYSTOEKENNINGSJARE VIR DRAMA – 1972 TOT 2000: VYF DRAMATURGE	500
7.5	BEKRONINGSVOORSKRIFTE	506
7.5.1	AGTERGROND	506
7.5.2	DRIE VOORSTELLE	507
7.5.2.1	Siklusversnelling	507
7.5.2.2	Aanwys van 'n naaswenner en oordrag van werke	507
7.5.2.3	Uitbreiding van die dramakategorie	508
7.5.3	IMPLEMENTERING EN SKRAPPING VAN SEKERE VOORSKRIFTE	508
7.6	DIE GELDWAARDE VAN DIE HERTZOGPRYS VERHOOG	509
HOOFSTUK 8	IN 'n NEUTEDOP	510
EINDNOTAS		513
BIBLIOGRAFIE		587
BYLAE		608
BYLAAG A	UITGEWERS EN PLEK VAN UITGAWE	608
BYLAAG B	KOMMISSIE VIR TAAL EN LETTERE 1910-1925	610
BYLAAG C	HERTZOGPRYSKEURKOMMISSIE 1915-1927	611
BYLAAG D	LETTERKUNDIGE KOMMISSIE 1928-1941	612
BYLAAG E	LETTERKUNDIGE KOMMISSIE 1942-1955	613
BYLAAG F	LETTERKUNDIGE KOMMISSIE 1956-1968	614
BYLAAG G	LETTERKUNDIGE KOMMISSIE VIR DRAMATOEKENNINGS: 1969-1981	615
BYLAAG H	LETTERKUNDIGE KOMMISSIE VIR DRAMATOEKENNINGS: 1984-1994	616

BYLAAG I	LETTERKUNDEKOMMISSIE VIR DRAMATOEKENNINGS: 1997-2009	617
BYLAAG J	DIE HERTZOGPRYSTOEKENNINGS VIR DRAMA 1935-1960: BREë KOMMISSIE	618
BYLAAG K	AKADEMIEWET: WET NOMMER 23 VAN 1921	620
BYLAAG L	AKADEMIEWET: WET NOMMER 8 VAN 1942	622
BYLAAG M	AKADEMIEWETTE VAN 1959, 1965, 1968, 1986 EN 1991	623
BYLAAG N	AKADEMIESTATUTE VAN 1922	628
BYLAAG O	AKADEMIESTATUTE VAN 1944 TOT 1958	632
BYLAAG P	AKADEMIESTATUTE VAN 1967 EN 1991	642
BYLAAG Q	1946/1948-HERTZOGPRYSTOEKENNINGSPROSEDURE	645
BYLAAG R	1956/1957-HERTZOGPRYSTOEKENNINGSPROSEDURE	646
BYLAAG S	1961/1962-HERTZOGPRYSTOEKENNINGSPROSEDURE	648
BYLAAG T	1963/1964-HERTZOGPRYSTOEKENNINGSPROSEDURE	651
BYLAAG U	1965/1966-HERTZOGPRYSKONSEPREGLEMENT	653
BYLAAG V	1966-HERTZOGPRYSKONSEPREGLEMENT	656
BYLAAG W	1967-HERTZOGPRYSREGLEMENT	659
BYLAAG X	ALGEMENE BEGINSSELVERKLARING 1967 EN 1968	661
BYLAAG Y	ALGEMENE BEGINSSELVERKLARING 1971	662
BYLAAG Z	NIENABER-VOORSTEL VIR STEM BRIEFPROSEDURE	663
BYLAAG AA	HIEMSTRA-INLIGTINGSTUK VAN 13 NOVEMBER 1967	666
BYLAAG BB	HERTZOGPRYS HANDLEIDING 15 FEBRUARIE 1968	668
BYLAAG CC	HERTZOGPRYS HANDLEIDING: 1969-DRAMAPRYS	670
BYLAAG DD	REGLEMENT: LETTERKUNDIGE KOMMISSIE – 1968	672
BYLAAG EE	REGLEMENT: LETTERKUNDIGE KOMMISSIE – 1971	673
BYLAAG FF	HERTZOGPRYS HANDLEIDING: 1972	674
BYLAAG GG	HERTZOGPRYS HANDLEIDING: 1975 TOT 1985	676
BYLAAG HH	HERTZOGPRYS HANDLEIDING: 1988 TOT 1997	678
BYLAAG II	BEKRONINGSVOORSKRIFTE: DRAMAPRYS 2000	680
BYLAAG JJ	BEKRONINGSVOORSKRIFTE: DRAMAPRYS 2003	681
BYLAAG KK	BEKRONINGSVOORSKRIFTE: DRAMAPRYS 2006 EN 2009 ..	682
OPSOMMING		685
SUMMARY		686

Die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns vier vanjaar sy eeufees. Hierdie instansie is die kurator van die Hertzogprys, 'n gesogte letterkundeprys en die oudste en bekendste prestigetoekenning wat deur hierdie instansie gemaak word.

Die terrein wat deur hierdie proefskrif gedek word, is die Akademie se houding teenoor en bevordering van Afrikaanse drama, met 'n geslypter fokus op die Hertzogprystoekennings vanaf 1915 tot net voor 1972.

Etlike gegewens met betrekking tot die prys soos aangebied in reeds gepubliseerde werk, is verwarrend of nie feitelik korrek nie. Ten einde klarigheid daaroor te kry, is 'n grondige studie gemaak van die toekenningsprosedures en die invloed daarvan op die dramabekennings tot voor 1972. Dit was veral verhelderend met betrekking tot die dramaturg Uys Krige.

Aanvanklik het die drie literêre kategorieë prosa, poësie en drama gelyktydig in aanmerking gekom vir die prys. Vanaf 1928 roteer dit en kom Afrikaanse dramas elke derde jaar aan die beurt.

In vergelyking met die literêre kategorieë prosa en poësie, is daar relatief min dramabekennings gemaak – veral aan die beginjare van die prys. Deur noukeurige studie is gepoog om die gebrek aan dramatoekennings in perspektief te stel. Klem word gelê op die rol wat prosedures gespeel het, byvoorbeeld minder goeie prosedures wat veroorsaak het dat die verkeerde of geen toekennings gemaak is nie en sodoende bygedra het tot 'n skewe beeld wat bestaan oor Hertzogprystoekennings vir Drama. Sekere toekennings (of gebrek daaraan) kan direk gekoppel word aan foutiewe uitsprake van administratiewe amptenare, onbevredigende prosedures of aan die invloed van persone wat seggenskap oor die prys gehad het. Bepalende bakens en beslissings word aangetoon.

Die sestigerjare was in die geskiedenis van die land en van die Akademie vol beroeringe. Met betrekking tot die Akademie se beleid oor die handhawing en bevordering van die Afrikaanse kultuur, het Akademielede van mekaar verskil oor die vertolking en uitlewing daarvan. Dit het gelei tot uiteenlopende menings oor die rigting wat die Akademie moes inslaan, maar ook oor sekere literêre werke. Verskillende menings het geheers oor wie die finale seggenskap oor die Hertzogprys moes hê: die Akademieraad as kurator van die prys volgens die skenkingsakte, of die Letterkundige Kommissie wat die kundiges op letterkundegebied was. Hierdie meningsverskille is op die spits gedryf in 1966 – die jaar waarin Uys Krige vir 'n dramatoekenning aanbeveel is. Die Akademieraadsbesluit om nie daardie jaar 'n prys toe te ken nie, het hewige kritiek ontlok – selfs van Kommissielede, en sou nog vir jare daarna 'n rimpeleffek hê.

Die eerste staande Letterkundige Kommissie is aangewys vir die periode April 1968 tot April 1971 en die eerste toekenning waaroor hulle moes besluit, was die Dramatoekenning van 1969. In teenstelling met die stormagtige sestigerjare, het dramabekennings in die jare daarna verloop sonder onmin tussen die Akademieraad, die Fakulteitsraad en die Letterkundige Kommissie.

Die jare waartydens 'n Hertzogprys vir Drama toegeken kon word vanaf 1972 tot 2009, word slegs kortliks en skematies gedek om die bespreking af te rond met betrekking tot dié dramaturge wat reeds voor 1972 gedebuteer het, maar eers daarna met die prys bekroon is.

Sleuteltermes:

Afrikaanse letterkunde
Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns
Hertzogprys
schenkingsakte
Hertzogprys vir Drama
Hertzogpryssimposium
letterkundeprys
Akademieraad
Letterkundekommissie
toekenningsprosedures
polemie

The year 2009 marks the centenary celebrations of the *Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns*. This institution is the curator of the Hertzog Prize, a sought-after literary prize and the oldest and most prestigious award made by this institution.

This dissertation focuses on the Academy's attitude towards and advancement of Afrikaans drama, with the focus on the Hertzog Prize awards from 1915 until 1971.

Certain information relating to the prize as recorded in previously published works on the subject, are confusing and factually incorrect. In an effort to clarify these, an in depth study was undertaken of the award procedures and their influence on the awards for drama up to 1972. It was especially enlightening with regard to the dramatist Uys Krige.

Initially the three literary categories prose, poetry and drama were considered simultaneously, but as from 1928 they rotate and Afrikaans dramas are considered every third year.

In comparison with the literary categories prose and poetry, there is a paucity of drama awards – especially during the early years of the prize. An effort was made to place the paucity in perspective.

Emphasis is placed on procedures with specific reference to those less than perfect ones which lead to incorrect, or the lack of, awards, resulting in a warped image of drama awards.

Certain awards or lack thereof, can be attributed to incorrect statements by administrators, unsatisfactory procedures or the influence of people with authority. Defining beacons and decisions are indicated.

In the nineteen sixties the country and the Academy experienced years of turbulence. With regards to the Academy's policy on the protection and advancement of Afrikaans culture, members of the Academy differed on the interpretation and implementation thereof. This led to differing views on the Academy's course and on certain literary works. There were different views on who should have the final say on the Hertzog Prize: the Board as curator of the prize according to the deed of gift, or the Commission for Literature as literary experts. These differences lead to a boiling point in 1966 when Uys Krige was nominated for the prize. The Board's decision not to award the prize led to severe criticism – even from members of the Committee, and had a ripple effect for years thereafter.

The first standing Commission for Literature was appointed for the period April 1968 to April 1971 and the first award they had to adjudicate was the Drama award for 1969. As opposed to the stormy sixties, the awards for drama in the following years were made without discord between the board of the Academy, the Faculty and the Commission for Literature.

The years during which the Drama Prize could be awarded during the period 1972 to 2009 are dealt with briefly and schematically in order to conclude the discussion with reference to those dramatists who made their drama debut before 1972, but were only awarded the Hertzog Prize after 1972.

Key terms:

Afrikaans literature
Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns
Hertzog Prize
deed of gift
Hertzog Prize for Drama
Hertzog Prize symposium
literary prize
Board of the Academy
Commission for Literature
award procedures
controversy